

Katarzyna Czaja

Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

**Recenzja książki Katarzyny Szorc:
Inteligencja emocjonalna nauczycieli
gimnazjów (Kraków: Oficyna Wydawnicza
Impuls, 2013), ss. 140**

Kontakt:	Katarzyna Czaja czaja-katarzyna1@o2.pl
Jak cytować:	Czaja, K. (2015). Recenzja książki Katarzyny Szorc: <i>Inteligencja emocjonalna nauczycieli gimnazjów</i> (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2013), ss. 140. <i>Forum Oświatowe</i> , 27(1), 177–182. Pobrane z: http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/267
How to cite:	Czaja, K. (2015). Recenzja książki Katarzyny Szorc: <i>Inteligencja emocjonalna nauczycieli gimnazjów</i> (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2013), ss. 140. <i>Forum Oświatowe</i> , 27(1), 177–182. Retrieved from http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/267

„Emocje są bardzo ważne. Samym intelektem i chłodną kalkulacją nie opowiemy całej prawdy o człowieku”
Grażyna Barszczewska, *Dziennik Polski*, 12 maja 2002

Emotional Quotient (EQ) – koncepcja inteligencji emocjonalnej (IE) pojawiła się stosunkowo niedawno. W 1990 roku model inteligencji emocjonalnej, stworzony przez Petera Saloveya i Johna Mayera, zyskał światową popularność oraz uznanie w środowisku za sprawą nowej definicji EQ, która zalicza IE do modelu zdolnościowego, definiującego inteligencję emocjonalną jako niezwiązaną z osobowością, ale z umiejętnościami.

Ten rodzaj inteligencji nie wiąże się bezpośrednio z intelektem. Według Daniela Golemana, tylko ok. 20% naszego powodzenia w życiu zależy od wąsko rozumianej inteligencji (IQ), reszta zależy od IE (Goleman, 2013). Mówiąc ogólnie, IE jest to umiejętność kierowania emocjami. Składają się na nią takie talenty, jak: zdolność do motywowania się, wytrwałość w dążeniu do celu mimo przeszkód, umiejętność kontroli nad własnymi potrzebami, optymizm, umiejętność regulowania nastroju i niepoddawanie się zmartwieniom, empatia.

Koncepcja inteligencji emocjonalnej zyskała wielu zwolenników i stała się interesującym obszarem badań empirycznych. Powodów, dla których można i trzeba pisać o IE, jest wiele. Katarzyna Szorc w swojej książce podjęła się wyjaśnienia, zasygnalizowania potrzeby posiadania przez nauczycieli gimnazjów umiejętności kierowania emocjami. Badania nad inteligencją emocjonalną nauczycieli przeżywają okres rozkwitu ze względu na znaczenie zdolności czucia i rozumienia uczuć innych osób w zawodzie, traktowanym jako misja społeczna.

Autorka stara się w swych rozważaniach ukazać ważność problemu wieku dorostania oraz roli, jaką odgrywają nauczyciele, pracujący z młodzieżą, stojącą u progu dorosłości – kiedy młody człowiek odkrywa, kim chce być i co robić – oraz znaczenia inteligencji emocjonalnej, która pozwoliłaby nauczycielowi gimnazjum zrozumieć i pomóc uczniowi, znacznie bardziej narażonemu na niebezpieczeństwa szkolne, rodzinne i osobiste.

Nic przewodnią książki stanowi odniesienie do inteligencji emocjonalnej nauczycieli gimnazjów jako grupy nauczycieli, którzy na tym etapie edukacyjnym mają styczność z uczniami o zwiększonym poziomie reakcji emocjonalnych, w okresie przemian wyprowadzających ich z dzieciństwa, a wprowadzających w dorosłość. Jak pisze autorka (Szorc, 2013): „Badania dowodzą, że młodzież w większości potrafi wyrażać swoje emocje, [...] Zwiększone pobudzenie emocjonalne czy też labilność emocji są konsekwencją procesów neurohormonalnych przekształcających organizm. We wczesnej fazie adolescencji nasila się lękliwość, szczególnie lęki społeczne, oraz ambiwalencja uczuć” (s. 51). Zgodnie z myślą Petera Saloveya i Johna Mayera, inteligencja emocjonalna rozwija się od wczesnej adolescencji do dorosłości, w związku z czym autorka przeprowadziła badania wśród nauczycieli gimnazjum, którzy mają bezpośredni kontakt z emocjonalnie dorastającymi uczniami. Są oni w dużej mierze odpowiedzialni za ukształtowanie, we wczesnej fazie, IE u swoich uczniów. Aby można było mówić o prawidłowym rozwoju emocjonalnym i, tym samym, o IE, należy zadbać o edukację nauczycieli w tym obszarze, a przynajmniej pozwolić im ocenić ich poziom i rozumienie inteligencji emocjonalnej.

Autorka ciekawie połączyła różne obszary nauki, składające się na rozpatrywanie inteligencji emocjonalnej pod kątem nauczyciela i ucznia gimnazjum, narażonych na problemy współczesnej rzeczywistości. Zestawiła opis psychologiczny ucznia gimnazjum, w którym próbuje zarysować powody, dla których to właśnie oni zasługują na nauczycieli z większym poziomem zdolności emocjonalnych, z opisem nauczyciela i jego roli we współczesnym świecie jako tego, który będzie wspierał swoich wychowanków, a przy tym będzie autentyczny, niepozbawiony umiejętności kierowania emocjami i potrafiący odnaleźć się w rzeczywistości gimnazjalisty, wychodząc od zagrożeń, na jakie narażeni są ludzie czasów współczesnych. Bardzo dokładnie zostały opisane zagrożenia naturalne oraz te związane z działalnością człowieka. Pojawia się jednak wątpliwość, dotycząca zasadności włączenia tych opisów do treści wyводу, z uwagi na ich brak powiązań z poruszaną tematyką. Czytając podrozdział poświęcony zagrożeniom, czytelnik może mieć wrażenie, że autorka nie do końca potrafi wyjaśnić zależności między inteligencją emocjonalną a wybranymi rodzajami zagrożeń. Zgrabnie napisany został natomiast podrozdział poświęcony emocjom, widać lekkość w przejściu od filozoficznych rozważań po socjologiczne, a kończąc na psychologicznych, zaś dla bardziej wymagających powrót do źródeł emocji wraz z sposobami przejawiania emocji i związkami emocji z działaniem – wszystko to rzeczowo, krótko i na temat.

Rozdział pierwszy książki kończy się nawiązaniem do inteligencji emocjonalnej w ujęciu teoretyczno-empirycznym oraz umiejscowieniem jej w kontekście kompetencji zawodowych nauczyciela. Autorka odniosła się do najważniejszych autorytetów w temacie IE, skupiła się na podstawowych definicjach, co uznaję za zaletę, gdyż czytelnik na kilku stronach dowiadyuje się, jaka jest istota inteligencji emocjonalnej, bez zbędnych licznych odwołań. Podobnie sprawa ma się z przedstawieniem inteligencji emocjonalnej jako kompetencji nauczycielskiej. Autorka sięga do wielu dostępnych podziałów kompetencji zawodowych nauczyciela, nie zapominając przy

tym o krytycznej analizie zarysowanych klasyfikacji, które nie uwzględniają, jak pisze Szorc (2013): „[...] komponentów związanych z umiejętnością spostrzegania, oceny i ekspresji emocji, umiejętnością regulowania emocji u siebie i innych czy wykorzystywania emocji jako czynników wspomagających myślenie i działanie” (s. 75). Wskazuje przy tym na rolę emocji w procesie kształcenia i powody, dla których przyszli i obecni nauczyciele powinni zostać w nią wyposażeni. Gdybym miała wskazać najbardziej znaczący i wnoszący wiele do teorii pedeutologicznej podrozdział, to, z pewnością, byłby to ten poświęcony kompetencjom emocjonalnym w kontekście kompetencji zawodowych nauczyciela.

Po teoretycznym wstępie przyszedł czas na rozdział drugi i trzeci. Oba w całości poświęcone badaniom własnym autorki nad inteligencją emocjonalną nauczycieli gimnazjów. Zgodnie z opisem metod, badaniu zostali poddani nauczyciele gimnazjum. Przedstawione wyniki badań stanowią obraz stanu inteligencji emocjonalnej nauczycieli, zbadanych pod kątem różnych zmiennych. Uwzględnione zostały najważniejsze aspekty zawodu nauczyciela, dzięki czemu uzyskane wyniki mogą stanowić rzetelną podstawę do analiz i wniosków, jakże istotnych dla współczesnej edukacji. Autorka stworzyła „listę rankingową” propozycji, które warto, a nawet trzeba rozważyć, aby osoby odpowiedzialne za budowanie polskiej edukacji mogły robić to świadomie i profesjonalnie, dążąc do osiągnięcia jak najwyższej jakości kształcenia nie tylko przyszłych, pełnoprawnych obywateli, ale ich wychowawców-przewodników w świecie, w którym potrzeba zarządzania emocjami jest tak samo silna, jak potrzeba tożsamościowego bytu. Moje odczucia co do szesnastu rozbudowanych propozycji są jak najbardziej pozytywne. Czytając je, doświadczam się pewnego rodzaju zdrowego podejścia do problemu, co oznacza, że autorka wierzy, iż kompetencje emocjonalne nauczycieli gimnazjów są ważne, potrzeba kształcić kandydatów na nauczycieli w tej sferze, choć zaznacza również, iż „pogłębiona refleksja nad inteligencją emocjonalną/kompetencjami emocjonalnymi nauczycieli gimnazjów zapewne nie spowoduje „magicznego uzdrowienia młodzieży” (Szorc, 2013, s. 110).

Na uwagę i docenienie zasługuje trud autorki, związany z analizą dokumentów Ministerstwa Edukacji Narodowej, dotyczących standardów, zasad i trybu kształcenia kandydatów do zawodu nauczyciela. Wzmianka na ten temat to zaledwie kilka zdań w podrozdziale zatytułowanym „Metody, techniki i narzędzia badawcze”. W trakcie swojego niedługiego stażu naukowego miałam przyjemność analizować dokumenty, dotyczące wymagań na stanowisko nauczyciela, stąd też doskonale rozumiem postulaty Szorc, nawołujące do spojrzenia na kompetencje miękkie z perspektywy ich ważności i zasadności w doborze przyszłej kadry pedagogicznej. Kompetencje miękkie powinny stanowić główne kryterium selekcji, doboru i rekrutacji kandydatów do zawodu nauczycielskiego. Użyte przeze mnie słowo „trud” nie odnosi się do ciężkiej pracy, związanej z przebrnięciem przez niezliczoną liczbę dokumentów, zawierających precyzyjne i skrupulatne wytyczne standardów, zasad i trybu, odnosi się przede wszystkim do trudu w kontekście napotkanych trudności w odnalezieniu w przepisach odnośników do tego, o czym pisze Szorc, czy podaje literatura pedeutologiczna, a mianowicie – kompetencji emocjonalnych. Analizując opraco-

wania ministerialne, nierzadko ma się wrażenie, iż podchodzi się do tego zawodu w sposób lekceważący sferę psychologiczno-emocjonalną, równie ważną przecież jak sfera kompetencji specjalistycznych.

Ciekawym i, jak mniemam, potrzebnym, zabiegiem jest załączenie na końcu książki kwestionariusza w formie quizu *Jak sobie radzić z podstawowymi emocjami?*. Czytelnik ma możliwość oceny swoich kompetencji emocjonalnych, dzięki udzieleniu odpowiedzi najbardziej adekwatnej i trafnie charakteryzującej jego zachowanie. Osoba, która sięgnie po książkę, może uznać kwestionariusz za zwieńczenie przyjemności zgłębiania wiedzy w zakresie kompetencji emocjonalnych nauczyciela gimnazjum. Poważnie zastanawiam się jednak, na ile kwestionariusz-quiz umożliwi, jak pisze autorka (Szorc, 2013): „[...] ocenić, które umiejętności emocjonalne są naszą mocną stroną, a które wymagają wnikliwej uwagi, obserwacji i pracy” (s. 14). W samej instrukcji brakuje odniesienia do interpretacji odpowiedzi i klucza, co uznaję za duże niedopatrzenie. O ile sam kwestionariusz-quiz rozbudził moje żywe zainteresowanie i chęć sprawdzenia siebie, o tyle brak chociażby krótkiej, przykładowej analizy odpowiedzi pozostawił uczucie niespełnienia.

Książka autorstwa Szorc, mimo że niewielka, licząca zaledwie 140 stron, porusza bardzo ważne kwestie dla edukacji XXI w. Nakreśla wiele aspektów funkcjonowania w zawodzie nauczycielskim oraz ten najważniejszy, zdaniem autorki – związany z emocjami, które towarzyszą nam od zawsze i wszędzie. Praca z młodzieżą gimnazjalną to wyzwanie i ogromny trud. Nauczyciele powinni móc liczyć na wsparcie nauki, która dzięki badaniom i takim książkom, jak *Inteligencja emocjonalna nauczycieli gimnazjów*, pokazuje, jak ważna jest potrzeba zmian, doskonalących system oświaty i zawód nauczyciela. Inteligencja emocjonalna jest bardzo ważna zarówno w życiu zawodowym, jak i osobistym. Zmieniająca się rola nauczyciela wymusza wręcz poszukiwania odpowiedzi na pytania o struktury cech i kompetencji, które są niezbędne do tego, aby kształcić młodzież mądrą i świadomą swojej tożsamości. Rolą nauczyciela jest wychowanie, opieka i kształcenie obywateli odpowiedzialnych i silnych, lecz aby sprostać swoim zadaniom, sami muszą posiadać umiejętności, które chcą wykształcić u swoich uczniów. Problem emocji, radzenia sobie z nimi, kontrolowania ich i takiego ich wykorzystania, aby stały się narzędziem do profesjonalnego wykonywania zawodu nauczyciela, odnosi się zapewne nie tylko do nauczycieli gimnazjów, ale do zawodu nauczyciela w ogóle. Kompetencja emocjonalna powinna stanowić jeden z ważniejszych warunków, decydujących o wyborze zawodu nauczycielskiego.

Książkę *Inteligencja emocjonalna nauczycieli gimnazjów* można uznać za interesujący głos w dyskusji nad ważnymi i najważniejszymi kompetencjami nauczycielskimi. Najpełniej wyraża to cytat, zaczerpnięty z recenzowanej książki (Szorc, 2013): „Mądry nauczyciel wie, że nauka zawsze wiąże się z uczuciami i że uczuć tych doświadcza zarówno uczący się, jak i sam nauczyciel” (s. 65).

BIBLIOGRAFIA

- Goleman, D. (2013). *Inteligencja emocjonalna* (A. Jankowski, tłum.). Poznań: Media Rodzina.
- Szorc, K. (2013). *Inteligencja emocjonalna nauczycieli gimnazjów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

**BOOK REVIEW: INTELIGENCJA EMOCJONALNA NAUCZYCIELI GIMNAZJÓW
BY KATARZYNA SZORC (KRAKÓW: OFICyna WYDAWNICZA IMPULS, 2013),
PP. 140**